

Vsak teh nesrečnežev je občutljiviši, nego njihovi zdravi součenci. Že poprejšnja domača vzgoja, kjer je moral gotovo večkrat po nedolžnem slišati zaničevanje in videti preziranja, storilo ga je bojazljivega, malosrčnega in mislečega, da ga zaradi njegove napake ves svet črti in prezira, in zato je v šoli miroljuben in tih. Zaradi tega mu je tudi vsaka beseda, vsako grajanje in kaznovanje bolj občutljivo. Učitelj ima tedaj dovolj vzroka, da s takimi otroci bolj opasno in kar je najbolj mogoče mehko občuje.

Taki otroci pri pouku ne morejo takó hitro slediti besedam učiteljevim, kakor drugi součenci; tudi jim vsak pouk ne koristi toliko, kakor drugim. Posebno je učitelju treba, da je s takimi otroci pri pisanji in risanju potrpežljiv. Paziti mora, da jim posebej in večkrat kaže pravilne oblike. Gleda naj, da povoljno storé in razumevajo vse, česar se je učilo, potem naj pouk še le nadaljuje. Ako so taki otroci pri tem preokorni, prepočasni, ako kaj ne razumevajo in ne morejo prav storiti, vselej naj se učitelj pri njih trudi toliko časa, da se tega navadijo. Pri vsem tem pa naj bode učitelj s takimi otroci zeló prijazen in prizanesljiv, da jih v ljubezni pridobi. Potrpljenja in zopet potrpljenja mu je treba.

Taka krščanska potrpežljivost koristi učitelju in učencem. Učitelj ima dobro svest, da je takó ubogemu človeštvu pomagal; učenci pa so toliko srečnejši, kolikor več se je učitelj ž njimi trudil in potrpel. Posebno pa je učitelju treba paziti, da takih ubogih otrok nihče v šoli in zvonaj šole ne zaničuje, temuž, da jim vsi radi pomagajo toliko bolj, kolikor bolj so nadložni. Učitelj naj bode v tej krščanski ljubezni sam najlepši vzgled, ter naj vedno takó ravna, da se takim ubožčekom njihove težave lajšajo, da se kolikor toliko tudi z drugimi otroci vred vzrejajo takó, ba bodo enkrat prida ljudje, dobri kristijani in pošteni državljani, pa nikdar ne težava in nadloga občinam. A. L.

Knjiga Slovénka

v

XIX. veku.

Valentin Vodnik (1758—1819) je v pričujočem stoletji prvi slovénski pisatelj in njegova knjižica „Pésme za pokúšino“ je v novoslovenskem slovstvu prva, o kateri se reči smé, da je umetna, v duhu našega naroda, da je klasična. Tedanjo razmero med nemščino in slovenščino opeva v njej v znani pravljici:

Némški inu krajnski kojn.

Nemški kojn slovénmu reče:

Brate kaj medliš na cést'?

Ti li noga, glava neče,

Al se teb nelubi jést?

Mene v' dobri versti májo,

Men se trikat ovs ponúď,

Čiste noge mi jegrajo,

Vrat nosim ko labúď.

Krajnska pára milo pravi:

Tud bi lahko jes bil tak,

Al tepejo me po glavi,

Lačni morem stati v' mlak'.

Dejanje in nehanje V. Vodnikovo glej v Jezičniku XIV. L. 1876.

Jernej Kopitar (1780—1844) opisuje stanje slovenskih pisarjev v začetku sedanjega veka na pr.:

„Der Vorwurf des unnöthigen Germanisirens in einzelnen Wörtern, und im Syntax, trifft, mehr und weniger, alle unsre (meist übersehbare!) Schriftsteller. Um dieses,

wenn nicht verzeihlich, doch begreiflich zu finden, setze man sich an die Stelle eines Krainischen Scribenten. Im 8ten oder 10ten Altersjahre hat er den väterlich-Slavischen Herd verlassen, um in der Deutschen Stadt von Deutschen in Deutscher Sprache zum Deutschen Staatsdiener erzogen zu werden. Nun muß er seine Slavische Muttersprache, die er ohnehin in diesem Alter noch nicht in ihrer ganzen Fülle besitzen kann, mit Fleiß vergessen lernen, damit ihm hold werde die Herrscherin Teutona. Man wende nicht ein, daß ja in den Städten auch Krainisch gesprochen werde! Dieß ist's eben, worüber wir klagen: Truber's leben, lebati, shpisha, mordane, shtrytati, hudobo trybati, jest sem shazau sa mertviga, fershmaati, punt (Bund), Gospod je vunkaj vlekcl (ausgezogen) s' nashimi vojtkami, doli jemle, gori jemle, zajben, shenkinga, poberi se tjakaj, vunkaj klizati (ausrufen), gvant, flegar, Rihtar, shpendia, folk u. s. w. u. s. w. sind dergleichen Blümchen aus dem Krainisch der Städter; und wenn neuere Schriftsteller statt dieser auch einheimische Blumen nehmen, so flechten sie den Kranz doch auf Deutsche Art; oder, um ohne Allegorie zu reden, dieses städtische Kauderwelsch ist's, was der künftige Autor in den Jahren seiner Jugendbildung hört: da er selbst in den Schulen Deutschen Ideengang bekommen hat, so ist es ihm beynahe zu verzeihen, daß er zufrieden ist, wenn in seinem Krainischen Werke nur kein Deutsches Wort sich findet, und daß er gar nicht ahndet, daß es auch einen Krainischen Syntax gebe. — Häufigerer Umgang unsrer Krainischen Schriftsteller mit dem Landmann, die Wahl Lateinisch geschriebener Werke zum Uebersetzen statt der Deutschen, Lectüre in solchen Slavischen Mundarten, die von Deutschland nichts wissen können, ein vollständiges, aber kritisches und, vor allem, treues Wörterbuch, und — statt alles dieses, eine permanente Kanzel der Krainischen Sprache an der Theologie, wären sichere unfehlbare Mittel wider das Uebel! (Grammatik S. 53–56.)“ —

„Nichts ist einfacher und einleuchtender, als die Theorie der Buchstabenschrift: Analyse das Wort (den articulirten Menschen) bis auf seine einfachen Bestandtheile (Elemente), und jeden gefundenen solchen einfachen Bestandtheil stelle durch ein eigenes Zeichen dar. — Je einfacher deine Zeichen sind, je deutlicher sie sich von einander unterscheiden, folglich je leichter sie zu schreiben und zu lesen sind, desto besser ist deine Erfindung (Gramm. XXII—XXIII).“

„Wenn uns der Himmel einen zweyten, Römischen Kyriell sendete, der, jenem ersten Griechischen als denkender Römer nachahmend, zu den untadelhaften 20 Römischen Buchstaben, nahmentlich um noch 9 (den übrigen Stämmen theils einige mehr, theils weniger) neue, den Römischen der Figur nach analoge, Buchstaben hinzu erfände, — so wären die Slaven die einzigen Glücklichen in Europa, die dann ein vollständiges und vernünftiges Alphabet hätten (Gramm. S. 203).“

Kolikega vpliva v slovenskem slovstvu je bilo to pisanje pa drugo delovanje Kopitarjevo, gl. Jezičnik XVIII. L. 1880. — Kopitarjeva Spomenica 1880. — Archiv für slavische Philologie V—VII (Der Briefwechsel zwischen Dobrovský u. Kopitar) itd. — V tem (VII. 4. 1884) ima tudi: Notata ad Gramm. Carniol. Vincentii Franul. Trieste 1811. 8., kjer pravi na pr. Motto: Zbudi se kranjska Modrica — Zadosti si spala do zdaj! — Al ni očitna pravica — D' obudena bós za naprèj? — sunt Marciani — Vodnikiani; pisatelju knjige „Saggio Grammaticale Italiano-Cragolino composto da Vincenzo Franul-de Weissenthurn Dottore di legge“ pa kliče dovtipno: Quare non fateris te vertisse tantum rem alienam?!

Matevž Ravnikar (1776—1845) je povedal v knjigi „Sveta Maša“ l. 1813, še bolje v predgovoru k „Zgodbe svetiga pisma za mlade ljudi“ l. 1815, kako naj se nasproti nemškutarjenju prejšnjega veka čisti, množi in olikuje naša slovenščina na pr.:

„Če v kakšno besedo v teh bukvah zadenete, de je precej ne vuméste, nikar berš ne recite, de je izmišljena; poprašajte koga drugiga. Krajnske so vse, in tu ali tam po Krajnskim domá. Pač redka ktira je nova, pa lahka vumeti. Ves krajnski jezik bi mi obožali, ako bi nobena beseda v bukve ne smela, če le v kaki vasi ni domača. Nektire besede so bol po Gorenskim, druge po Dolenskim ali po Notrajskim v navadi. Zakaj bi mogla le Gorenska, Dolenska ali Notrajska obveláti? Nismo vsi Krajnci? Pa, reči po pravici, nisim jih besedí veliko jiskal ne po Gorenskim ne po Dolenskim, ampak po svojim sim pisal, kakor sim jih se nekadaj v svojimu kraju pastír še navučil. Torej pa tudi mislim, da me bote otroci in pastirji od vučenih veliko bol vumeli. Od otrók in mladenčov svojiga kraja sim si tega svest. Vi imate še bol nepokaženo Krajnšino; vučeni radi Nemšino, Latinšino, ali Lahovšino vmes brodiyo, in tudi clo krajnsko besedo tako po ptuje stavijo, de praviga Krajнца všesa bolé. Večidel pravijo po kmetih takim, de prevučeno govoré. Drugim, ktiri se lepši Krajnšine deržé, pravimo, de jo po domače povedó. Pa tudi med kmečkimi ljudmi je že veliko zbródene Krajnšine, in clo kmet se sčasama te kolobóce tako pervadi, de misli prav lepo povedati, če postavim namest: „Sim spoved opravil“, reče: „Sim spoved dolj položil“. Skorej bi ga vprašal, kam jo je položil, na tla ali pod klop? Ta kolobocja ves krajnski jezik obruzdá, in ga ptujim Slovincam peróstúdi, in Krajнца po nedolžnim v zaničovanje spravi. In če pojde tako, nas bo tako deleč ta kolobocja perpravila, de ne bomo zadnič znali ne Krajnskiga, ne Nemškiga. Vam na čast tedaj, ljubi moji mladi Krajnci! sim se tiste zbrodene Krajnšine ogibal. Ne le mi Krajnci, šedeset milijonov ljudi govori slovenski jezik, in vsim pridejo naše bukve simtertje v roke, in gerdo je, jélite, če nam očitajo, de smo Krajnci vso besedo skazili? Torej vsaki pametni Krajnc more sam želeti, de se v bukvah sej čista Krajnšina perhrani. Res je scer, te moje bukve niso zavolo Krajnšine, ampak zavolo lepiga navuka pisane. Pa, kdo nima rají, de se mu koščik tudi beliga kruha iz lepe rute po perilu, kakor iz vmazane nagnusne cunje podá? Jelite, otroci! še jedli bi ga nè? Ravno tako spakdrána beseda še taki lepi navuk, če vam ne, pa drugim Slovincam, perskuti. Ravno zato, ker je lepi navuk meni in vam le teljko per serci, tudi mislim, de ga moremo v lepo, čedno besedo obleči.

Nektiriga izrečovanja pa tudi ne smem tajiti, de res po Krajnskim ni kaj navadno, postavim, kadar pišem: „Te bukve zbravši bom kmalo druge dobil“, namest reči: „Po tem, kadar bom te bukve zbral, bom kmalo druge dobil.“ „Jurja življenje mi otevsiga bom z vsim preskerbel“, namest reči: „Jurja, ktiri mi je življenje otel, bom z vsim preskerbel.“ „Andreju toljko hudiga prebivšimu se bolj zdaj godí“, namest reči: „Andreju, ktiri je toljko hudiga prebil, se bólj zdaj godí“. Take izrečovanja, pravim, res niso kaj zlo po Krajnskim v navadi. Pa v duhu so Krajnskiga jezika, tako govoré vsi drugi Slovinci, tako so naši krajnski spredniki vsi govorili, kar se iz starih nekdanjih krajnskih bukv pokaže; tako je sveti Ciril pred devetimi vekmi ali devet sto letmi že pisal v našim jeziku; tako govoré in pišejo še zdaj kmalo unkraj Štajerskiga; tako so zadnič sploh začeli pisati tudi po Koroškim in po Štajerskim; in povsot je to prav, zakaj bi le nam Krajncam ne bilo? Krajnska beseda se tako grozno lepo okrajša, in kar je še več vredno, je dobičik, de bomo sčasama tudi drugih Slovincov bukve lahka vumevali, in naše oni. Iz Pemsckiga, iz Duneja, od vsih krajev nas Krajnce hvalijo zavolo tega. Zakaj bol skerbé drugi Slovinci za nas in naše besede lepoto, kakor mi samí za - se. Ni kaj lepo to, pa res je. Pa zmiraj ne smé biti taka. Vsaki narod, kadar se začne nekoljko otesávati, začne to per svoji domači besedi, de jo očédi. Ako tedaj tudi mí tako storimo, ktiri pametni Krajnc bo marnje delal? Tega braniti se pravi Krajnce v nič tlačiti, in pot jim do véči vuma zaperati. Mene tega Bog vári! Nè le vam, otroci in mladenči! ampak tudi odrašenim Krajncam sim to le hotel povedati.“

Jona moli v morske ribe trebuhu:

„V svoji britkosti kličem v' Gospoda, pa vslišiva me.
 Grobu iz trebuha ženem svoj glas, o Gospod! in slišiš ga tí!
 Sunil si me v brezen, v sredo morjów, zatòp me obdaja.
 Vse tvoje kerníce in tvoji valovi gredo čez mé!
 Pahnen sim, pràvim, spred tvojih očí,
 Kaj, ko bi videl tvojo sveto vežo še kadaj!
 Zaveznile so me do duše vodé,
 Odéva me brezen, terstje se mi zapleta nad glavo.
 Podréznil sim se pod hribov stopále,
 Na vekomej mi je zapáhnena zemla!
 Pa otél od pogube, Gospod, moj Bog! boš moje življenje.
 Ker omaguje duša v ineni, zdaj mislim v Gospoda.
 Dohaja, dohaja k tebi v tvojo sveto vežo moja molitev.
 Kdor se na prazne merčesa zanaša, se vána svoje božje pomoči:
 Jez pa ti bom daroval še z glasno hvalo,
 Obljube, ktire sim storil, t' opravljal.
 Po tebi, Gospod! vsa pride blagóst!“

Zgodbe I. 238. 239.

Stari Tobija hvali Boga:

„Velik, Gospod! si, vekomaj velik,
 Od veka do veka je tvoje kraljestvo!
 Tepeš in zdraviš,
 Pelaš ga v' jamo, ino perpeláš ga iz njé,
 Nihčer ne odide tvoji roki.
 Hvalite Gospoda Izraelski otroci,
 Slavite ga vpríčo naródo!
 Rastrosil med narode ga ne poznajóče vas je,
 De čuda oznanujate njegove,
 De jim Boga povejte, vsigamogočniga njega,
 De zvunaj njega ni drugiga nobeniga.
 Tepel za naše pregrehe nas je,
 Pa rešil po svoji milosti nas bo.
 Torej, spoznajte, kaj vse storil nam je!
 Hvalíte ga v strahu in trepetu!
 Častite ga, z djanjam, večniga kralja!
 Jez sej, slávit ga hočem v svoji le jetniški deželi,
 Njega, nad ljudstvam pregrešnim ki se toljciga kaže nad nami!
 Oh, grešniki! spreobrnite se k njemu.
 Pravico ravnajte pred njim,
 Verjemite, milost skazal vam bo!
 Jez sej, in moja duša veselíti se hočeva v Bógu.
 Vi, njegovi izvoljenci vsi — dajajte mu hvalo!
 Praznujte veselje mu celo življenje!
 Védno hvalo mu pójte!“

Zgodbe I. 235. 236.

Razširenje keršanstva po vsimu svetu.

... Ne bilo bi prav, ako bi se tukaj še sveti Kiril ali Ciril v misel ne vzel, ki je bil z svojim bratom Metódijam Slovénkam ne le vere, temoč tudi branja ino pisanja vučenik, ino ki se mu zavolo tega večí del Slovéncoy apostel pravi. Z Laškimi ino Nemškimi duhovni je bilo težko ravnati, ker Slovenskiga niso znali. Torej nekako pred jézar létmi so trije Slovenski knezi ali vajvodi, Rostislav, Svatopluk ino Kocel, ki ga tudi Hecil ino Hecilo pišejo, ino ki je nekajko Vógriskiga, vso Slavónjo,

vélko Štajerskiga ino Krajskiga, ino morebit tudi ves Korotàn pod oblastjo, ino per Ptujimu sedež imel, do Greškiga cesarja v Konštantinopel po vučnikov poslali. Sporočé mu: „Naša dežela je keršena, tode vučnikov nimamo, de bi nas napelovali ino vučili, ino nam svete bukve razlagali: Sami ne znamo nè Greškiga nè Latinskiga, ino ta pravi takó, ta takó; ne razložimo tedaj svetiga pisma vuma ino moči. Vučnikov nam tedaj pošlíte, de nas bodo besede ino vum svetiga pisma vučili.“ Takih vučnikov namreč bi bili radi, ktiri so slovénsko znali, de bi jim božjo besedo ino sveto pismo po slovénsko razlagali. Kiril ino Metódi, dva brata iz Tesalónike domá, ki sta terdno Slovensko znala, se kmalo napraviti dasta. — Na Slovénsko prideta, ino ne le evangelj oznanovála, tudi slovenske čerke sta Slovénkam naredila, ino vse sveto pismo sta jim sčasama preslovénila, ino Slovenci so bili grozno veseli, ker so božje čuda v lastnimu jeziku slišali ino brali. Vsi Moškoviti, Serbláne i. t. d. beró še dan današni to Kirilovo sveto pismo, ino tudi Krajnci, Štajerci, Korošci, Hrovát, Dalmatinci, Čeč, Tersičan, Goričàn i. t. d. bi se lohka va-nj zvédel, ko bi Kirilove čerke poznali; tode sčasama so jih po naših deželah Latinske odrínile. Lepši scer od Kirilovih so Latinske, pa premalo jih je, devét jih manjka. Ino ravno zato je krajnsko težko brati, ker móremo dostikrat po dve čerki stakniti, de glas zapišemo, ino dostikrat edino čerko zdaj drugáč zdaj drugáč izrékati. Sveti Kiril je vsakimu slovanskimu glasu svojo lastno čerko dal, ino, kar to tiče, Nemci, Latinci, Francozi, vsi naródi naj se gredo skriti proti njemu. Z Latinskimi čerkami scer, pa po Kirilovo, ljubi otroci! hočemo tudi mi v prihódno pisati, ino torej čerk, kar nam jih manjka, pernarediti. Ino na Dúneju že delajo se, ino če Bog dá, k letu osorej bi jih že imeti vtegnfli. Svetiga Kirila ino Metodija pa hočemo vedno spoštovati ino posebno častiti. Slovenska apostelna sta, keršansko vero sta med nami vterdila, ino veliko sta si, Slovénce otesati, perzadjala; ino clo prav pisati ino brati, kar smo ravno pravili, še dan današni se od njih dveh vučimò.“

Zgodbe IV. 1817. 323—325.

V pričujočih vzgledih kaže se Ravnikarjeva izvirna beseda pa v prestavi. Sicer glej o njegovih zaslugah za naše pismenstvo Jezičnik XV. L. 1877. C. 63—70. IX. 1871 itd. — Ti trije možje, réči se smé, vstanovili so nam slovensko besedo in pisavo. Ravnikar — vravnal jo je izmej ljudstva, Kopitar — jo je dejal na pravo kopito, Vodnik — pa jej je dal prva vodila. Nova doba se je pričela, vzlasti po učilnici ali stolici slovenskega jezikoslovja v Ljubljani.

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir**.)

(Dalje.)

Josip Jurčič.

(Glej 84. berilno vajo: „Rudar“.)

Odličen slovenski pisatelj je bil Josip Jurčič. Rodil se je v dan 4. marcija 1844. l. na Muljavi pri Zatičini na Dolenjskem (na Kranjskem) kot sin ubožnih kmetskih starišev. V gimnazijalne šole je hodil v Ljubljani; potem se je učil na Dunajskem vseučilišči jezikoslovja in pravnštva. A kmalu se loti poklica, za kateri je bil najbolj ustvarjen — namreč pisateljstva. V slednjem času je živel v Ljubljani kot glavni urednik „Slovenskega Národa“, lista dnevnika. Umrl je po daljšem bolehanji v dan 3. maja 1881. l. v Ljubljani.

vélko Štajerskiga ino Krajskiga, ino morebit tudi ves Korotàn pod oblastjo, ino per Ptujimu sedež imel, do Greškiga cesarja v Konštantinopel po vučnikov poslali. Sporočé mu: „Naša dežela je keršena, tode vučnikov nimamo, de bi nas napelovali ino vučili, ino nam svete bukve razlagali: Sami ne znamo nè Greškiga nè Latinskiga, ino ta pravi takó, ta takó; ne razložimo tedaj svetiga pisma vuma ino moči. Vučnikov nam tedaj pošlíte, de nas bodo besede ino vum svetiga pisma vučili.“ Takih vučnikov namreč bi bili radi, ktiri so slovénsko znali, de bi jim božjo besedo ino sveto pismo po slovénsko razlagali. Kiril ino Metódi, dva brata iz Tesalónike domá, ki sta terdno Slovensko znala, se kmalo napraviti dasta. — Na Slovénsko prideta, ino ne le evangelj oznanovála, tudi slovenske čerke sta Slovénkam naredila, ino vse sveto pismo sta jim sčasama preslovénila, ino Slovenci so bili grozno veseli, ker so božje čuda v lastnimu jeziku slišali ino brali. Vsi Moškoviti, Serbláne i. t. d. beró še dan današni to Kirilovo sveto pismo, ino tudi Krajnci, Štajerci, Korošci, Hrovát, Dalmatinci, Čeč, Tersičan, Goričàn i. t. d. bi se lohka va-nj zvédel, ko bi Kirilove čerke poznali; tode sčasama so jih po naših deželah Latinske odrínile. Lepši scer od Kirilovih so Latinske, pa premalo jih je, devét jih manjka. Ino ravno zato je krajnsko težko brati, ker móremo dostikrat po dve čerki stakniti, de glas zapišemo, ino dostikrat edino čerko zdaj drugáč zdaj drugáč izrékati. Sveti Kiril je vsakimu slovanskimu glasu svojo lastno čerko dal, ino, kar to tiče, Nemci, Latinci, Francozi, vsi naródi naj se gredo skriti proti njemu. Z Latinskimi čerkami scer, pa po Kirilovo, ljubi otroci! hočemo tudi mi v prihódno pisati, ino torej čerk, kar nam jih manjka, pernarediti. Ino na Dúneju že delajo se, ino če Bog dá, k letu osorej bi jih že imeti vtegnfli. Svetiga Kirila ino Metodija pa hočemo vedno spoštovati ino posebno častiti. Slovenska apostelna sta, keršansko vero sta med nami vterdila, ino veliko sta si, Slovénce otesati, perzadjala; ino clo prav pisati ino brati, kar smo ravno pravili, še dan današni se od njih dveh vučimò.“

Zgodbe IV. 1817. 323—325.

V pričujočih vzgledih kaže se Ravnikarjeva izvirna beseda pa v prestavi. Sicer glej o njegovih zaslugah za naše pismenstvo Jezičnik XV. L. 1877. C. 63—70. IX. 1871 itd. — Ti trije možje, réči se smé, vstanovili so nam slovensko besedo in pisavo. Ravnikar — vravnal jo je izmej ljudstva, Kopitar — jo je dejal na pravo kopito, Vodnik — pa jej je dal prva vodila. Nova doba se je pričela, vzlasti po učilnici ali stolici slovenskega jezikoslovja v Ljubljani.

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir**.)

(Dalje.)

Josip Jurčič.

(Glej 84. berilno vajo: „Rudar“.)

Odličen slovenski pisatelj je bil Josip Jurčič. Rodil se je v dan 4. marcija 1844. l. na Muljavi pri Zatičini na Dolenjskem (na Kranjskem) kot sin ubožnih kmetskih starišev. V gimnazijalne šole je hodil v Ljubljani; potem se je učil na Dunajskem vseučilišči jezikoslovja in pravnštva. A kmalu se loti poklica, za kateri je bil najbolj ustvarjen — namreč pisateljstva. V slednjem času je živel v Ljubljani kot glavni urednik „Slovenskega Národa“, lista dnevnika. Umrl je po daljšem bolehanji v dan 3. maja 1881. l. v Ljubljani.

Josipa Jurčiča imenujemo po pravici mojstra slovenskim pripovednikom. Do zdaj je bilo še malo Slovencev, ki bi bili znali takó priprosto in vender takó lepo pisati, kakor Josip Jurčič! — Začel je zgodaj pisateljovati. Užé kot sedmošolec na Ljubljanski gimnaziji je spisal povest „Jurij Kozjak“, katero je izdala družba sv. Mohora 1864. l. Budnik in podpornik Jurčičev je bil blagi pokojni Anton Janežič. On je nadarjenega Josipa denarstveno podpiral; dajal mu je dobrih svetov ter mu prigovarjal, kaj in kakó naj piše. Zató vidimo, s koliko marljivostjo je Jurčič sodeloval pri Janežičevem „Glasniku“ užé 1864. l.

Od tedaj nam je Jurčič spisal mnogo pripovednih knjig, ki so pravi biseri v našem književstvu. V družbi sè Stritarjem je izdal „Mladiko“, knjigo polno lepih pesni in povesti nekaterih nadarjenih slovenskih pisateljev. Sam pa nam je ustanovil „Slovensko knjižnico“, zbirko povesti, izvirno slovenskih ali na slovenski jezik preloženih. Te povesti je spisoval ali sam, ali so mu jih pošiljali v natis drugi pisatelji slovenski. Pisal je tudi romane. „A kaj so — romani?“ — porečete. Romani so neka posebna vrsta povesti, v katerih se nam kake zgodbe na dolgo in široko pripovedujejo, kakor da bi se — če tudi so umišljene — resnično godile. V teh povestih občudujemo spretno però Jurčičevo. Kakó mično je znal opisovati domače šege in navade! In kaj pa še čisti ta gladkotekoči jezik!

A tudi na pesniškem polji se je poskušal pokojni Jurčič! V „Slovenski Vili“, zabavni knjigi, katero je izdal 1865. l., priobčil nam je nekatere svoje pripovedne pesni; in tudi v našem Berilu se nahaja na strani 241. dokaj lepa Jurčičeva pripovedna pesen „Junakov grob“. Visoko se ceni njegova žaloigra „Tugomer“, katero je izdal 1876. l. po „Slovenski knjižnici“. Kot časnikar je bil silno delaven in pravičen. Priobčeval je v svojem listu („Slov. Narodu“) važne članke ter se zmerom neustrašeno boril za naše národne pravice!

A koliko družega je še spisal nadarjeni ta pisatelj! Odveč bi bilo vse to vam tukaj pripovedovati!

Josip Jurčič je bil navdušen Slovan, blag in značajan mož. V mnogoštevilno slovanstvo je stavil zmerom vse svoje nádeje; priučil se je bil skoro vsem slovanskim jezikom ter delal je neumorno „od ranega jutra do poznega večera“, pisoč vedno lepe povesti ali národ v vznesenih besedah drameč in spodbujajoč! Izdajalca svojega národa, nemarneža v národnem obziru, je zaničeval ter vedno mu je bilo na tem, da bi koristil in oslavlil dragi mu národ slovenski, kateremu je bil udan z vsem srcem! Svoje starše je ljubil z vso gorečnostjo otroške ljubezni ter skrbel je za-nje do konca dnij, kakor to dela blag in dober sin!

Žal, da nam je ta vrli mož veliko prerano umrl, še-le 37 let star! Neutrudno delovanje Jurčičevo nakopalo mu je neozdravno bolezen. Zastonj je ubogi mož iskal zopet zdravja v milem podnebju, v Gorici in Benetkah. Bilo je prepozno! Še na smrtni postelji se je ljubeznipolen spominjal svojega národa; rad bi bil še živel, le, da bi mogel še koristiti ubogemu národu slovenskemu, za kateri je, kakor se mu je zdelo, „premalo storil“!

Koliko rodoljubje tičí v teh besedah! Predragi moji! Po Jurčiču se lahko vgladujemo vsi Slovenci, navlasti pa ti, slovenska mladina! Spoštuj tudi ti, kakor on, svoje starše; prešinjena bodi svete domovinske ljubezni, ter vse žive dni hrani v dnu srca pomenljive besede, katere je pokojni Jurčič pisal v svojem „Tugomeru“:

Tvrd bodi, neizprósen, mož jeklén,
Kadár braniti je česti in pravde
Narodu in jeziku svojemu! . . .

Národ slovenski je in bode Jurčiču vedno hvaležen. Postavil je prvaku slovenskih pisateljev lep spomenik na grob; a v dan 15. avg. 1882. l. se je vršila velika národna slavnost na Muljavi pri Zatičini, kjer se je na Jurčičevem rojstvenem domu vzdala in odkrila spominska ploča s tem napisom: „V tej hiši je bil porojen v dan 4. marcija 1844. l. Josip Jurčič, pesnik in pisatelj slovenski. Postavil hvaležni národ 15. avg. 1882. l.“

Baš tega leta (1882.) so se jeli izdavat tudi „Josipa Jurčiča zbrani spisi“, katerih je dosihmal izišlo užé nekaj zvezkov. — Po prerano umrlem Jurčiču toguje národ, in po pravici, saj redko so sejani tako odlični pisatelji in rodoljubi, kakeršen je bil pokojnik! Po pravici mu torej poje Boris Miran:

„Tvoj spomin nikdar ne mine,
Hvaležen bode večno ti Slovén;
Zapisan v zlato knjigo domovine
Ti svetiš poleg prvih se imén;
Nevénljiv venec glavo ti obdava,
A mi hvaležno te slavimo: Slava!“

L. Toman.

(Glej 86. berilno vajo: „Cirkniško jezero“.)

Vzgleđ pravega rodoljuba je bil Lovro Toman. Rodil se je v dan 10. avgusta 1827. l. v Kamnigoricí na Gorenjskem. Latinske šole je izvršil v Ljubljani ter potem odšel na Dunaj, pravoznanstva se učil. L. 1852. dóbi doktorski naslov in na to stopi v državno službo v Ljubljani. Kasneje je odvetnikoval v Radovljici in v Ljubljani. Bil je tudi deželni in državni poslanec. Ko se je 1870. l. mudil na Dunaji kot državni poslanec, napala ga je huda bolezen, kateri je tudi podlegel v dan 14. avgusta istega leta v Rodaunu, ne daleč od Dunaja.

Ves národ slovenski je žaloval po vrlem tem moži! In po pravici, saj je bil Lovro Toman neustrašen boritelj za pravice Slovencev, in pomagal je iskreno ljubljenemu národu duševno in gmotno, kolikor mu je bilo mogoče! Lovro Toman nam je ustanovil velekoristno društvo „Slovenska Matica“ v Ljubljani, ki pošilja vsako leto prav lepih slovenskih knjig mej svet. To društvo je bilo blazemu pokojniku také pri srci, da mu je pozneje volil 10.000 gld.; a dramatičnemu društvu v Ljubljani, ki nam oskrbuje primerne slovenske gledališke igre, zapustil je 1000 gld.

Tomana spoštujemo pa tudi kot spretnega slovenskega pesnika. Zgodaj užé je po časopisih priobčeval svoje pesni; a 1848. l. izdá za slovensko reč navdušeni mladenič svoje pesni v posebni knjigi z naslovom „Glasi domorodni“. Te pesni nam kažejo nadarjenega pesnika, polnega goreče navdušenosti za slovensko domovino; jezik jim je gladkotekoč in lepo zvoneč.

Po smrti Tomanovi je „Slovenska Matica“ v Ljubljani iz hvaležnosti do pokojnika objavila 1876. l. knjigo z naslovom: „dr. Lovro Toman“, v kateri so se priobčile pesni, katere je pozneje zložil in zapustil umrli pesnik. Poleg tega ima knjiga dobro zadeto podobo Tomanovo in opis njegovega življenja in delovanja, katerega je oskrbel znani vam Andrej Praprotnik. Tudi v našem Berilu nahajamo na strani 264. (vrhu pričujoče) lepo pesen Tomanovo: „Človek brez domoljubja“; a v IV. Berilu je na strani 14. natisnjena njegova pesen: „Gorjé, gorjé!“

(Konečno vam tú pokažem še sliko tega vrlega Slovence. Hranite mu blag spomin!)

Dr. J. Mencinger.

(Glej 87. berilno vajo: „Bohinjsko jezero“.)

Ivan Mencinger se je rodil v dan 26. marcija 1838. l. v Bistriški župniji v Bohinji. Učil se je najprej na Bistrici, potem je prišel v šolo v Ljubljano, a od tod na

Dunaj in v Gradec; v slednjih dveh mestih se je učil pravožnanstva. L. 1864. postane doktor prava, ter je služboval potem kot odvetniški pričetnik v Brežicah na Štajerskem in v Ljubljani. L. 1871. postane samostalen odvetnik v Kranji, odkodar se čez leto dnij preseli v Krško, kjer biva še zdaj kot odvetnik in kmetovalec.

Doktor Ivan Mencinger je spreten pisatelj slovenski. Užé kot osemnajstletni mladenič je jel pisateljévatí ter mnogo pisal v „Novice“, Janežičev „Glasnik“ in v „Slovenski Národ“. Zадnja leta sodeluje tudi pri „Ljubljanskem Zvonu“. V njem je priobčil 1881. l. delo: „Mešana gospoda“, a 1883. l.: „Ajđovski gradec“.

Krstnik.*)

(Glej 105. berilno vajo: „Avstrija moja“.)

Splošno se misli, da je to pesen zložil Janko (Janez) Krstnik, **Kersnik**, izborni pesnik in pisatelj slovenski, kateri je v prejšnjih letih imel navado, da je svoje pesni priobčeval z latinskim podpisom „Baptista“, kar znači toliko kakor slovenski „Krstnik“. Vender, da je ta misel očitna pomota, hočem vam tū dokazati!

Pesni, katere se nahajajo v naših berilih s podpisom „Krstnik“, prevel je bil iz nemščine pokojni učitelj Franjo Končan (o katerem bodemo tudi še govorili), in to za šolsko pesmarico „Slavček“, ki jo je izdal c. kr. učitelj glasbe, Nedvėd v Ljubljani 1879. l. Janez Krstnik, Kersnik je Končan-ove pesni na željo Nedvėd-ovo le nekoliko preglodal in opilil. Ker je imel baš s to pesnijo „Avstrija moja“ in s „Telovadsko“, ki je natisnjena v IV. Berilu na strani 32., največ posla, zato je izdavatelj „Slavčkov“ podpisal pod ti dve pesni Janez Krstnik, Kersnikovo imé! Iz „Slavčka“ se je potem ta pesen — kakor tudi „Telovadska“ — prenatisnila v naše Berilo, in to brez nikake podpisne promene.

Kakor sem vam užé omenil, o Končanu bodemo pri drugi priliki kaj več slišali. Za danes vam nekoliko povem o Janku Krstniku, Kersniku, ki je Končan-ovo to pesen dokaj lepo popravil!

Janko Kersnik se je rodil v dan 4. sept. 1852. l. na Brdu pri Podpeči na Gorenjskem. Dovršivši 1870. l. latinske šole, učil se je pravožnanstva na Dunaji in potem v Gradci. L. 1874. izvrši učenje v Gradci ter dobí službo v Ljubljani, kjer ostane do 1880. l. Tega leta pa je bil imenovan beležnikom na Brdu, v rojstvenem svojem kraju, kjer še dandanes živi.

Janko Kersnik je začel celó mlad delovati svojemu národu v korist. Užé 1866. l. je priobčeval v „Glasniku“ prve svoje pesni, torej kot jedva štirinajstletni dijak! Kasneja leta — 1870., 1877. — in 1878. priobčil je v Dunajskem „Zvonu“ mnogo lepih pesnic. Prišedši z vseučilišča, je za časa svojega bivanja v Ljubljani mnogo pisal za „Slovenski Národ“, kateremu je bil takrat urednik vrli pisatelj Josip Jurčič. Spoznavši Jurčič Kersnik-ovo spretno peró, svetoval, nagovarjal in spodbujal ga je, naj se loti pisati tudi kake povesti, romane. In Kersnik je iskrenega svojega prijatelja ubogal ter nam napisal več krajših in daljših povesti, romanov. L. 1876. je priobčil prvi svoj roman: „Na Žerinjah“, a ko je počel izhajati „Ljubljanski Zvon“, pridružil se je tudi Kersnik njega izdavateljem ter nam napisal v njem mnogo lepih povesti. Tū je 1881. l. nadaljeval in dovršil Jurčičev roman „Rokovnjači“, katerega pokojnik ni bil

*) Akopram se bode komu zdela ta razprava preobširna in prenatánčna za ljudsko šolo, priobčujem jo vender, ker utegne prav priti marsikojemu učitelju, ki se resno bavi z našega slovstva zgodovino. Ob jednom mi je čast, da izvršujem naročilo veleceñjenega našega pisatelja J. Kersnika, ki mi je gledé te stvari pisal decembra meseca m. l. sledeče: „Ako bote pisali o gori omenjenih pesnih, povedati morate vsakako, da se po krivici meni pripisujejo. V tem Vam dajem prosto pooblastilo, razjasniti to zadevo“. Pis.

dokončal. L. 1882. je napisal v „Zvonu“ povest „Luterski ljudje“, 1883. l. roman „Cyclamen“ (izgovori: Ciklamen), a 1884. l. povest „Gospod Peter“. V letošnjem „Zvonu“ je pričel pisati nov roman.

Janka Kersnika smemo imenovati vrednega naslednika Jurčič-evega; od njega se nádejamo, da bode še mnogo in krepko deloval sebi in národu v slavo!

Fr. Jurkovič.

(Glej 114. berilno vajo: „Voda“.)

Fran Jurkovič se je rodil pri Sv. Križi blizu Ljutomera v dan 24. januvárja 1850. l. Svoje učenje je izvršil v Mariboru, in službuje zdaj kot nadučitelj v Šmariji pri Jelšah na Štajerskem. Za naša berila je napisal pričujoči sestavek in na strani 177. razpravo o „Sadjereji“. Jurkovič je tudi skladatelj. Uglasbil in izdal je 1882. l. „Vrtnico“ in 1883. l. „Veteransko koračnico“, muzikalna komada, ki se lepo poslušata na glasoviru.

(Dalje prih.)

Pripovedke iz zgodovine avstrijskih vladarjev.

X.

Cesar Rudolf I. in — „cesar slepar“.

Friderik II., sin Henrika VI., bil je zadnji nemški cesar pred žalostno dóbo brezvladja, imenovano *interregnum*, katera je trajala od 1250.—1273. l. Friderik II. se je proti koncu svoje dóbe bojeval v Lombardiji, kjer mu je vse podjéte popolnoma spodletelo; v Fiorentini v Apuliji pa ga je 1250. l. dohitela nagla smrt. Poročila o njegovi smrti pa ljudstvo ni smatralo verjetnim. Nasprotno pa se je širila pravljica — podobni slučaji so se že prigodili česče — da Friderik ni umrl, ampak se je samo ljudstvu odtegnil iz pred oči; ta pravljica se je čem dalje, toliko globeje ukoreninila mej ljudstvom. Neki slepar pa je to priliko tehtno preudaril, je uporabil in se ž njo hotel okoristiti na poseben način.

V 12. letu Rudolfovega vladanja nastane po vsej državi velik hrup: govorice gredó vse križem, da se je prejšnji cesar Friderik II. prikazal in da hoče prevzeti zopet državno žeslo.

In v resnici je v Cöllnu ob Reni nastopil človek, ki se je izdal in imenoval cesarja Friderika II. Bil pa je Frideriku popolnoma podoben v rasti, govoru, v vsem obnašanji in kretanji. Na obilna vprašanja: zakaj je vladarstvo pustil? zakaj je zdaj zopet nastopil? kje je mej tem časom bival? in na druga podobna vprašanja je odgovarjal: „Leto 1250. mi je provzročilo toliko nevolje, da mi je ni bilo moč več prenašati; nepokorščina podložnih, večletno hudovoljno nasprotovanje sosednih vladarjev, vedne sitnosti in nezgode v Italiji, posebno pa še ondi moje zadnje podjéte; v svoji tedájšnji bolezni sem se vladarstva popolnoma naveličal. Hotel sem se ljudstvu iz tega žalostnega pozorišča ogniti. Poseben slučaj je pospeševal mojo nakano. V istem času je umrl ravno neki človek meni močno podoben, velel sem ga v rakev položiti in ga kot kralja pokopati; sam pa sem kot nepoznan zbežal v Palestino, kjer sem mej svojimi in sovražniki kristijanstva živel do zdaj v mirni in srečni sužnosti. Ko sem pa naposled zvedel, da so se v moji državi razmere predručile, da so moji in moje države sovražniki upokorjeni, sem odločil povrniti se in državno žeslo zopet prevzeti.“

Na takšne izpovedbe so hiteli k njemu od vseh strani vitezi in vojaki, kateri so nekdaj Frideriku II. služili in se ž njim marsikatere vojske udeležili. Tem je pripove-